

произведениях писателя стереоскопического изображения, символических образов, пейзажей и т.д.

Ключевые слова: монтаж, гармония, контраст, деталь, символ, цвет, пейзаж.

Stepanchenko O.L., senior fellow,
Head of the Department of expository
National Center of Folk Culture “Ivan Gonchar Museum”

Kinopoetyka into works of Mykola Vingranovskiy

In this article some aspects of interactivity of literal and cinematographic poetics in the narrative prose of M. Vingranovskiy are highlighted. Domination of stereoscopic portrayal, landscape and cultivation of various forms of narrations in writer's works are studied.

Key words: arrangement, harmony, contrast, detail, symbol, color, landscape

УДК 811.14'02

Сушко К., студ.,
КНУ імені Тараса Шевченка

ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТРАКТАТУ ДІОГЕНА ЛАЕРТСЬКОГО «ПРО ЖИТТЯ, ВЧЕННЯ ТА ВИСЛОВЛЮВАННЯ ЗНАМЕНИТИХ ФІЛОСОФІВ»

У статті визначаються і аналізуються лексико-стилістичні особливості трактату Діогена Лаертського «Про життя, вчення та висловлювання знаменитих філософів». Визначено характерні лексичні та стилістичні засоби (тропи та фігури), якими послуговувався автор для створення образів у трактаті.

Ключові слова: трактат, лексико-стилістичні засоби, тропи, фігури, мовний стиль, анекдот, афоризм.

Діоген Лаертський (гр. Διογένης Λαέρτιος, перша пол. III століття) – давньогрецький історик філософії, автор історико-філософського трактату «ΠΕΡΙ ΒΙΩΝ, ΔΟΓΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΕΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΕΥΔΟΚΙΜΗΣΑΝΤΩΝ», який містить біографічні і доксографічні відомості про античні філософські школи та їх представників. Про походження і життєвий шлях автора єдиної з античних історій філософії, що збереглася до наших днів, на жаль нічого не відомо. Не збереглося даних про дату та місце його народження і смерті. Не виключено, що ім'я Διογένης Λαέρτιος було не

ім'ям реальної історичної особи, а псевдонімом, запозиченим з гомерівського епосу, пор.: дгр. *Διογενής* «народжений від Зевса» і дгр. *Λαερτιάδης* «Син Лаерта», які були епітетами Одиссея.

Історико-філософський трактат Діогена Лаертського був написаний приблизно на початку III ст. н. е. На жаль, початкова назва твору – невідома. У далекому від систематизованості й вельми хаотичному за змістом трактаті, який складається з десяти книг, розповідається про виникнення і розвиток античної філософії, проте в специфічній манері. Автор розглядає філософські школи і напрямки за допомогою сумбурного, хаотичного опису життя і фрагментів учення окремих філософів. Сам термін «сумбурність» означає позбавлення ясності, системності, порядку. Синонімом до цього терміна є «хаотичність» (хаос). Основним змістом I книги є вчення про так званих «мудреців», яких Діоген вустами Піфагора досить різко протиставляє справжнім філософам. Одні дійсно володіють мудрістю, інші ж лише прагнуть до мудрості.

Слід зазначити, що термін «трактат» (лат. *tractatus* «розглянутий», «досліджений») – літературний твір, як правило, наукового чи релігійного характеру. Цей термін, зміст якого змінювався з часом, характеризує один з видів літературних форм. Іноді під цим терміном розуміли невеликі памфлети, які використовувались в політичних або релігійних цілях.

У трактаті Діогена Лаертського виклад подається у формі анекдотів у їх первісному (від гр. *τὸ ἀνέκδοτον* – «невиданий», «неопублікований»), а не сучасному значенні («короткі усні гумористичні або сатиричні оповідання про якусь подію, випадок із дотепним, часто несподіваним чи парадоксальним фіналом»). В античній літературі «анекдотом» називали старі твори, які в свій час не були відомі, з неперевіреними фактами, набором пліток і легенд, спекуляцій і пересудів. Часто, описуючи учення того або іншого філософа, автор, ймовірно, не був знайомий зі змістом певних текстів, а лише чув, що говорять про їх зміст. Також до опису багатьох філософів Діоген Лаертський додає дотепні, а інколи і мало пристойні епіграми. Таким чином, говорити про так звані «наукові критерії дослідження» у цьому трактаті не доводиться. Швидше йдеться про збірку псевдонаукового характеру, колекцію філософських притч і історій з інтелектуальних кіл початку першого тисячоліття. Уваги автора удостоїлися Фалес, Солон, Анаксимандр, Ксенофонт, Евклід, Платон, Аркесилай, Аристотель, Геракліт, Діоген, Зенон, Піфагор, Емпедокл, Парменід, Протагор, Епікур, а також багато інших. На перший погляд, може скластися уявлення, що йдеться про чергову історико-філософську працю, проте, варто зазначити, що манера, в якій написаний трактат, і низка художніх подробиць повністю розвіюють це уявлення. О. Ф. Лосев у своїй праці

«Диоген Лаэртій – историк античної філософії» відзначає, що, читаючи трактат Діогена Лаертського, ми занурюємося у веселі простори античної історіографії, які ніби готують нас до своєрідності стилю автора [Лосев 1981, с. 32-34].

Актуальність роботи зумовлена відсутністю спеціальних досліджень з даної проблематики та необхідністю визначення і аналізу лексико-стилістичних особливостей трактату Діогена Лаертського «Про життя, вчення та висловлювання знаменитих філософів».

Метою дослідження є характеристика структури трактату та визначення і аналіз лексико-стилістичних засобів, а саме, тропів і фігур, які використовувалися для формування образів у анекдотах, на матеріалі першої книги трактату Діогена Лаертського «Про життя, вчення та висловлювання знаменитих філософів».

Предметом дослідження є мовні (лексичні, фразеологічні одиниці) та стилістичні засоби (тропи та фігури) творення образів у праці Діогена Лаертського.

Об'єкт дослідження становлять особливості використання лексичних та стилістичних засобів (тропів та фігур), якими послуговується автор трактату для формування певних образів у анекдотах.

Термін «образ» має кілька тлумачень. Так, у філософії «образ» розглядається як «...результат відображення об'єкта у свідомості людини», зокрема, у праці В. Панова [Панов 1996, с. 21]. У літературознавстві «образ» – це загальне уявлення письменника та читача про героя чи події. Образна уява про світ, героя або факт, комплексне бачення двох світів, асоціація, зіставлення двох подібних реалій – психологічний аспект бачення проблеми. Здатність мовних засобів створювати і нести в собі образ – це мовний аспект проблеми [Попова 1996, с. 29].

Дослідженню особливостей використання тропів та фігур у художній літературі та, зокрема, у процесі формуванні художнього образу присвячені праці багатьох мовознавців, серед яких Ю. Булаховська, А. Веселовський, О. Потєбня, [Булаховська 1983; Веселовський 1989, с. 40, Потєбня 1985, с. 295]. Характеристика портрета – це один з важливих аспектів зображення. Портрет літературного персонажа, за твердженням І. Гальперіна, реалізує одночасно два завдання: здійснює функцію представлення персонажа і відображає авторське ставлення до нього, в іншій термінології – авторську модальність [Гальперин 2007, с. 64]. На нашу думку, суб'єктивна модальність характерна для кожного художнього тексту, навіть якщо в ньому немає яскраво виражених лінгвальних засобів авторської модальності. На думку І. Гальперіна, ставлення читача до персонажів твору – результат співпереживання:

явними чи прихованими шляхами здійснюється подання оцінного характеру, здебільшого викликаним ставленням самого автора, у тих творах, де особистість автора, його світовідчуття виявляється імпліцитно [Гальперин 2007, с. 69]. Авторське ставлення, яке проявляється в момент реалізації інтимізації, обов'язково включає оцінку змістової інформації висловлювання.

Існують різні засоби формування та вираження суб'єктивно-модальних значень. Найчастотнішим прийомом реалізації суб'єктивної модальності у характеристиках Діогена Лаертського є епітет як безпосередній маркер ставлення автора до подій та героїв, зрідка – метафори та порівняння, які передають як особисте ставлення автора, так і його оцінку. Позитивна та негативна оцінка героїв, проявляється у використанні автором епітетів та прикметників атрибутивів у портретній характеристиці, наприклад: ΘΑΛΗΣ – *σώφρων* «Фалес» – «розумний», «помірний» (I.16:34), ΣΟΛΩΝ – *περιφραδής* «Солон» – «дуже розумний» (I.3:47), ΧΙΛΩΝ – *πολυμήχανος* «Хілон» – «хитро-мудрий» (I.4:70), ΚΛΕΟΒΟΥΛΟΣ – *φίλιος* «Клеобул» – «дружній» (I.6:3), ΠΙΤΤΑΚΟΣ – *ὑπήκοος* «Піттак» – «слухняний», «покірний», «підданий» (I.7:80). Образи негативних героїв отримують низку епітетів із негативним значенням, наприклад: ΣΟΛΩΝ – *τραχύς* «Солон» – «бурхливий», «жорстокий» (I.5:23), ΒΙΑΣ – *ὑβριστής* «Біант» – «зарозумілий», «нахабний», «самовпевнений» (I.5:86), ΚΛΕΟΒΟΥΛΟΣ – *ψευδής* «Клеобул» – «неправдивий», «фальшивий» (I.8:3). Таким чином, можна стверджувати, що у трактаті Діогена Лаертського вживаються переважно епітети з позитивним значенням.

Особливу роль в організації діалогового матеріалу відіграє мова автора – проста і виразна. Провідну роль у трактаті відіграють власні назви, а саме антропоніми (імена людей). Саме в трактаті Діоген Лаертський вперше згадує не тільки про відомих на той час філософів, а й про тих, які були мало відомі або зовсім невідомі наприклад: у трактаті вперше згадуються імена таких історичних постатей, як Залмоксіс (гр. *Ζάλμοξις*), або Замолксіс (*Ζάμολξις*), а також Салмоксіс (*Σάλμοξις*), Самолксіс (*Σάμολξις*) – напівміфічний соціальний і релігійний реформатор, якого гети вважали, за єдиного бога; Лін, Лінус (гр. *Λίνος*) – великий знавець музики.

Серед найбільш уживаних у трактаті афоризмів («означення», «вислів» – короткий і влучний оригінальний вислів, що став усталеним), які належать відомим філософам античності, можна назвати такі: Фалес – *Τούτου ἐστὶν τὸ Γνώθι σαυτόν* «Йому належить вислів «пізнай себе», Солон – *Μηδὲν ἄγαν* «нічого занадто», Хілон – *ἐγγύα, πάρα δ' ἄτα* «за порукою – розплата», Піттак – *συγγνώμη μετανοίας κρείσσων* «краще вибачити, ніж покаятися», *χαλεπὸν ἐσθλὸν ἔμμεναι* «важко бути хорошим», *καίρὸν γινώθι*

«знай усьому міру», Геракліт – *συγγνώμη τιμωρίας κρείσσω* «краще вибачити, ніж помститися», Біант – *οί πλείστοι κακοί* «більшість – погане (зло)», Клеобул – *μέτρον ἄριστον* «найкраще – міра».

Слід відзначити, що переважна кількість термінів, які використовує у своєму трактаті Діоген Лаертський, є вузькоспеціальними, тобто суто філософськими, наприклад: *φιλοσοφία* (*φιλία* «любов», «прагнення» і *σοφία* «мудрість») «філософія», аксіологія (*ἀξία* «цінність» і *λόγος* «слово»), *παράδοξος* («неочікуваний», *παραδοκέω*) «парадокс», *ψυχή* «душа», *ὑπόθεσις* («припущення» від *λπó* «знизу», «під» і *θέσις* «судження») «гіпотеза», *εὐδαιμονία* («процвітання», «блаженство», «щастя»), «евдемонізм», *ἥθος* («звичай») «етика», метод (*μέθοδος* «шлях дослідження або пізнання» від *μετά* «по», «з, між» і *λδός* «шлях»), *ó νοῦς* «розум».

У результаті аналізу використання лексико-стилістичних засобів формування образів у трактаті Діогена Лаертського можна відзначити такі особливості:

1) Автор не прагне ні до хронологічної зв'язності матеріалу, ні до його систематичного викладу, ні навіть до фактичної достовірності. Найважливішим критерієм для нього, як і для багатьох інших елліністичних авторів, є строкатість (гр. *ποικιλία*) – різноманітність і жвавість подачі відомостей. Про одних філософів Діоген Лаертський пише досить докладно, про інших – побіжно.

2) Надмірне використання афоризмів, які дають уявлення про розвиток людської думки, наприклад: *Πολλοί μὲν τιν ἕασιν ἕταροι καὶ οἶκος πάντη* – «друзів у тебе багато і дім кожен», *Μελέτη τὸ πᾶν* «в старанні – все».

3) Автор подає факти які з великою долею ймовірності можна вважати достовірними, наприклад: *...Εὖρε δ' εἰς τὸν βίον ἄγκυραν τε καὶ κεραμικὸν τροχόν, ὡς τινες* «(Анахарсис) винайшов для життя якір і гончарне колесо», *...λέγεται δὲ καὶ πρῶτος οἰκίας καὶ ἀγροῦς καθῆραι καὶ ἱερά ἰδρύσασθαι* «говорять, що він перший почав будувати храми і обробляти поля».

Досить частотними також у трактаті є поетичні тропи на позначення морально-етичних якостей, наприклад: *Ἴπποκράτης εἶπών: καὶ Μύσων ὃν Ὀπόλλων ἀνεῖλεν ἀνδρῶν σωφρονέστατον πάντων* «Гіппократ сказав: Місон, як сказав Аполлон, найрозумніший з усіх людей»; *... ὡς ὁ μὲν ἠγορέη τε κεκασμένος ἠδὲ καὶ αἰδοῖ καὶ φθίμενος ψυχῇ τερπνὸν ἔχει βίον* «мужністю був великий, і прикрашений совістю, і душею приймає щасливе життя».

Отже, основними лексико-стилістичними засобами формування образів семи мудреців у трактаті Діогена Лаертського є епітети та афоризми, які стосуються зовнішності, характерів та їхніх філософських поглядів. Дуже часто Діогена Лаертського цікавлять не окремі мислителі як такі, а їх біографії, які

досить часто наповнені курйозами, незвичайними збігами обставин, різного роду анекдотами, дотепними висловами і випадковостями, які не стосуються справи. Особливий інтерес викликають у автора трактату пікантні подробиці з життя людей, виклад яких часто є не зовсім пристойним. Як би там не було, кожну дрібницю автор підтверджує посиланням на певне джерело, яке дость часто є авторитетним, наприклад, на Аристотеля.

Дослідження мови трактату Діогена Лаертського доводить його майстерність, завдяки якій автор створює образи і портретні характеристики не стихійно, а цілеспрямовано, враховуючи власний замисел і особисте ставлення до образу. Далекий від систематизованості й вельми хаотичний за змістом твір Діогена Лаертського залишається вагомим і найповнішим першоджерелом з філософських поглядів античності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аверинцев С. С. Философский энциклопедический словарь. – М.: КомКнига, 1983. – 327 с.
2. Булаховська Ю. Слово наукове – слово поетичне / Ю.Булаховська // Мовознавство. – 1983. – №2. – 37- 39 с.
3. Веселовский А.Н. Историческая поэтика. – М.: Высшая школа, 1989. – 408 с.
4. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. – М.: КомКнига, 2007. - 144 с..
5. Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов. – М: 1986. - 98 с.
6. Історія філософії. – Том 1. – К.: Наукова думка, 2002. – 225 с.
7. Крупа М.П. Лінгвістичний аналіз художнього тексту. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. – 432 с.
8. Лосев А.Ф. Диоген Лаэртский – историк античной философии. – М.: Наука, 1981. – 192 с.
9. Попова Е. А. Авторская модальность как средство выражения антропоцентричности текста : автореф. дисс. ... канд. филол. наук / Е. А. Попова. – Липецк, 1996.
10. Потебня О.О. Эстетика і поетика слова / О.Потебня. – К.: Наукова думка, 1985. – 295 с.
11. Уфимцева А.А. Роль лексики в познании действительности и в формировании языковой картины мира / А. А. Уфимцева // Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира. – М.: Наука, 1988. – 140 с.
12. Філософія Хрестоматія. – К.: Наука, 2009. – 562 с.
13. Чанишев А.Н. Курс лекций по древней философии. – М., Наукова думка, 1981. – 310 с.
14. Diogenes Laertius. Lives of Eminent Philosophers [електронний ресурс]: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text>.

Сушко Е.Ю. студ.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко

**Лексико – стилістический анализ трактата Диогена Лаэртского
«О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов»**

В статье рассматривается лексико-стилистический анализ трактата Диогена Лаэртского «О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов» на основе I книги. Выделены характерные лингвистические и стилистические приемы, которые использует автор при построении образов.

Ключевые слова: трактат, лексические и стилистические средства, тропы, фигуры, языковой стиль, анекдот, изречение.

Sushko Kateryna, student,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

**Lexical and Stylistic Features of Diogenes Laertius Treatise
“Lives and Opinions of Eminent Philosophers”**

In this article we study and analyze lexical and stylistic features of Diogenes Laertius treatise “Lives and Opinions of Eminent Philosophers”. Lexical and stylistic means which author uses for creating characters in this treatise are pointed out and analysed.

The main words: treatise, lexical and stylistic means, tropes, linguistic figures, anecdote, aphorism.

УДК 821.581 Ши Тешен

Тершовчин Р.Т., студ.,
Институт філології КНУ імені Тараса Шевченка

**КОНЦЕПЦІЯ ВІРИ В ОПОВІДАННІ ШИ ТЕШЕНА
«ЖИТТЯ ЯК НАТЯГНУТА СТРУНА»**

Статтю присвячено аналізу поняття «віра» в оповіданні Ши Тешена «Життя як натягнута струна». Висвітлюється розуміння віри з точки зору самого письменника. Основна увага зосереджена на тому, яку роль відіграє віра у житті героїв.

Ключові слова: віра, життя, ціль, сліпці, сансьянь, цінності.

Віра виступає найважливішим механізмом індивідуального самовизначення людини в процесі її становлення. Будучи феноменом людської духовності і специфічною властивістю свідомості, вона виступає як основне джерело формування особистості, здатне трансформувати, надихати її психічну енергію. Займаючи центральне місце в системі ціннісних орієнтацій людини,